

לבניינה של הלכה

שיעורי הלכות שבת שהעביר מו"ר רה"י בביהמ"ד בשבת קודש
מלאכת לש (9) – גיבול חמין/אורז עם רוטב

על פי זה מובן מדוע מותר לשחוק את
הריפות, אך עדיין קשה מדוע אין איסור לש
בערבוב תכולת הקדירה לעיסה אחת.

בשיעור הקודם עסקנו בנתינת מיץ לימון
לתוך בננה מרוסקת לעניין מלאכת לש.
הפעם נברר שאלה דומה – האם מותר לקחת
מהרוטב שבחמין ולערבבו עם תפוא"א
מהחמין וליצור בכך עיסה?

באה"ל: תיקון אוכל

בביאור הלכה⁸ מחדש חידוש גדול לעניין
קמח קלי. קמח קלי נעשה מחיטים שנקלו
בתנור ואח"כ נטחנו.⁹ ובגמרא¹⁰ נאמר
שמותר לגבלו "על יד על יד" כלומר מעט
מעט.¹¹ האחרונים תמחו כיצד הותר לגבלו
מעט מעט והרי זה ככל חצי שיעור שאסור מן
התורה. בביאור הלכה מחדש שכיוון
שהקליות כבר נאפו בתנור ונעשו בכך ראיות
לאכילה, הרי הן נידונות כאוכל ואף שע"י
נתינת המים לתוכם נעשית עיסה אין זו לישה
אלא כתיקון אוכל שדרך אכילתו בכך וכמו
אדם הנותן רוטב בתבשיל. משום כך אין
לישתם אסורה מן התורה והתירו לגבלם מעט
מעט שהוא שינוי קל (הבאה"ל מסתפק
שאולי התירו זאת רק בשעת אכילה).

מתוך דברי הבאה"ל עולה שאין בשאלתנו
בעיה של לישה כיוון שזהו תיקון אוכל,
עכ"פ אם יעשה זאת מעט מעט. וכך יש
להסיק גם לגבי אורז שרוצה להרטיבו עם
הרוטב של החמין ונוצרת בכך עיסה.

שחיקת הריפות וערבובם

הרמב"ם במשנה תורה¹ ובתשובות² התיר
לגמור שחיקת הריפות (חיטים כתושות)³
בעץ הפרור⁴ בקדירה לאחר שהורידה מעל
האש ולערבב את התבשיל כולו עד שיהיה
עיסה אחת, ונפסק הדבר בשו"ע (שכא סע'
יט). כלומר שמורידין את הקדירה מהאש (על
האש יש בעיה של בישול - מגיס), מרסקים
את התבשיל ומערבבים אותו.

יש כאן לכאורה בעיה של טוחן. המשנה
ברורה⁵ מבאר שיש שלושה שלבים בטחינה:
ריסוק, דיכה ושחיקה. כיוון שהריפות כבר
נדוכו במדוכה ואינן מחוסרות אלא שחיקה
מותר לשוחקן.⁶ מכאן למדו האחרונים שהוא
הדין לדבר שנתבשל ונתרכך היטב שמותר
לשוחקו כיוון שאינו מחוסר אלא שחיקה.⁷

¹ הלכות שבת, פרק כא, הלכה יג.

² שו"ת הרמב"ם, סימן שה.

³ רש"י, שמואל ב יז יט.

⁴ פירוש: כף גדולה שמגיסין בה הקדירה (רש"י פסחים ל:
וביצה יד).

⁵ משנה ברורה, סימן שכא ס"ק עו.

⁶ שם ס"ק עח.

⁷ ראה לבניינה של הלכה טוחן (4) – טחינת מאכלים מבושלים
ופירות רכים.

⁸ באור הלכה, סימן שכא סעיף יד ד"ה שמא.

⁹ רש"י מנחות סח ע"א ד"ה קמח.

¹⁰ שבת קנו ע"א.

¹¹ כך פירשו רי"ף ערוך ועוד כמובא בבאה"ל שם.

החזו"א מוסיף עוד הערה חשובה והיא שאין איסור לתת נוזלים לתוך תבשיל שהרי אין המשקה מדבק את המפוזר אלא אדרבה להיפך מרכז את העב. לישה היא בהגדרתה יצירת חיבור, ואם בפועל נגרם פירוד אין זו לישה כלל. ומסתבר שדבר זה תלוי באופיו של כל תבשיל, לדוגמה – באורז הוספת רוטב תדביק, ובפירה הוספת רוטב תפריד.

למעשה אפשר לגבל אורז או תפו"א רך מרוסק עם רוטב מהחמין, ובפרט אם יעשה זאת מעט מעט כדרך אכילה. (באורז ייתכן שהחזו"א יצריך ללוש בשינוי כיוון שהאורז יבש).

חזו"א: בישול מפקיע ממלאכת לש

החזו"א¹² מקשה על שיטת הביאור הלכה שהרי מפורש בתוספתא שאין לגבל פירורי לחם וכן משמע מדברי האחרונים בעניין קמח מצה, ולפיכך מסיק החזו"א שהעובדה שדבר נתבשל או נאפה אינה הופכת את הלישה לתיקון אוכל ואין להתיר מטעם זה.

מאידך כתב החזו"א¹³ להקל מצד אחר שכשם שהבישול מפקיע ממלאכת טוחן כיוון שטחינתו נוחה ואינה נחשבת מלאכה כך מפקיע גם ממלאכת לש.

נראה ליישב את פסקיו של החזו"א שאמנם אין להתיר דבר אפוי או מבושל מצד תיקון אוכל אך בדבר מבושל יש צד אחר להתיר מצד רכותו המפקיעה ממנו את מלאכות טוחן ולש.

נמצא שהחזו"א מקל יותר מהמשנ"ב לעניין מבושל שסובר שאין בו לישה כלל, אך מחמיר יותר ממנו באפוי שלדעתו יש בו לישה.

הבדל נוסף ביניהם - במבושל שהתייבש דעת החזו"א שאין להוסיף בו נוזלים ולערבם אא"כ נשארו מעט, אך המשנה ברורה מתיר בזה דזהו תיקון אוכל. ואף שהמשנה ברורה מחמיר שלא להוסיף משקה לדבר יבש בשבת, הוא מתיר בדבר שלא היה אפשר לעשותו מאתמול, כגון במקרה זה.¹⁴

דעת הגרש"ז אורבך שאם נתבשלו הרבה עד שנתרככו, כשם שאין בהם טחינה אין בהם לישה.

¹² חזו"א או"ח סימן נה ס"ק ז ד"ה כתב עוד.

¹³ חזו"א או"ח סימן נה ס"ק ט ד"ה סימן.

¹⁴ שער הציון סימן שכא ס"ק פד.

